

<http://www.hembygd.se/arkeologisektion>

Spadbladet 1, 2016

Arkeologisektionen vid Stockholms läns hembygdsförbund

Fornborgsrapporten är klar

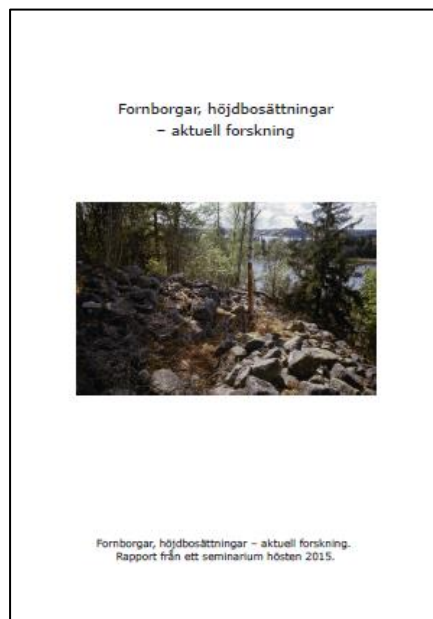
Vid årsmötet den 2 mars presenterades rapporten från höstens seminarium om fornborgar/höjdbosättningar.

Boken kan ni köpa för 120:-, med porto blir priset 148:- vilket ni kan sätta in på vårt plusgiro 497 36 80-4 (Stockholms läns hembygdsförbunds arkeologisektion). Ange att betalningen gäller fornborgsboken. Om du inte betalar elektroniskt, skriv då på inbetalningskortet även din adress. Ett rabatterat pris gäller för deltagarna på seminariet. Var du med på seminariet men inte har fått ett specialerbjudande om att få köpa boken? Hör av dig i så fall till kassör Jan Owe, se kontaktuppgifter sist i bladet.

I rapporten hittar vi

- Anders Bornfalk Backs *Att dekonstruera en fornborg*
- Elin Engströms *Fornborgsforskning i arkivet – om Eketorps forskningshistoria och arkeologiska tankekollektiv*
- Åsa Alerings *Gripeberg – en fornborg i Smålands inland*
- John Hamiltons *Vägar till positionering. Om järnåldersgårdar i mälardalen*
- Michael Olaussons *Varför bygga på höjder? Om den yngre folkvandringstiden och den äldre vendeltidens höjdbosättningar*

Läs om föredragen bakom artiklarna i Spadbladet 4/2015.

Från föredraget vid årsmötet

En komplex miljö centralt i Botkyrka med boplatzanläggningar från mellersta bronsåldern till Folkvandringstid och medeltida kyrkby med klockgjutningsplats

Det var titeln på John Hamiltons föredrag vid arkeologisektionens årsmöte den 2 mars 2016. John uppehöll sig huvudsakligen vid utgrävningen av dels en nu försvunnen stiglucka, dels en unik klockgjutningsplats som påträffats inom kyrkans område. Flera undersökningar har skett i anslutning till kyrkan i Botkyrka med

anledning av planer på att utvidga kyrkogården i tre riktningar.

Vid Arkeologernas undersökning framkom ett betydligt antal varierade fornlämningar. På östra sidan om kyrkan påträffades en klockgjutningsplats och på den västra en äldre boplatz. Här grävdes t ex en byggnad från järnåldern med tre stolpbockar. Denna

byggnad ligger ensligt i ett stort avbanat område. Vad man frågar sig är vad som en gång funnits på den plats där senare kyrkan byggdes! Den påträffade byggnaden antas vara en mindre gård. I närheten finns Hammarby, prästgården, intill vilken finns ett gravfält.

På den södra sidan låg kyrkbyn som är en gåtfull plats enligt John. I bogårdsmuren på den södra sidan påträffades vid grävningen en del av en tidigare stiglucka¹. Medeltida fynd kom fram vid grävningen på platsen. Stora block som vid grävningen blottades i muren motsvarar en tidigare grindöppning. John visade bilder på tidiga kartor på vilka stigluckor syns markerade på bogårdsmuren. Kartan över Hammarby från 1628 uppvisar två stigluckor – en i väster och en i söder. Uppgift finns dock om att en lucka kan ha funnits även i öster. På kartan från 1712 syns inte stigluckor – i vart fall är de inte utritade.

Intill de utgrävda resterna av stigluckan påträffades en källare i vilken fanns föremål från 1500-talet. Källaren tillhörde en byggnad som varit hopbyggd med bogårdsmuren. Exempel på sådana byggnader kan ses vid vissa kyrkor idag.

Bland de framgrävda fynden finns mynt. Tidigare har en stor myntsamling påträffats på platsen för den gamla kyrkbyn samt en stor samling mynt norr om kyrkan – ungefär där nu klockgjutarplatsen finns. Mynten har kommit fram genom trädgårdsodling. Totalt har vid den nu genomförda grävningen ett 40-tal mynt påträffats, varav ett är från 1300-talet och övriga från 16-, 17- och 1800-talen.

Ytterligare fynd har varit beslag till hästmunderingar – bl a från 1400- och 1600-talet. Smycken från olika tidsperioder har också grävts fram. De är svåra att datera eftersom hittills inga kända paralleller har

kunnat identifieras. Knappar finns också bland fynden – bl a uniformsknappar varav en från Södermanlands regemente. En stor böjd nål, fingerborgar och tre sk tuppknar finns också bland fynden. Flera fynd är alltså från medeltid och däribland resten av en kam, mynt, sölja, glasbitar, stengods och ett ändblad till en dolk. I övrigt härrör fynden från 16–1700-talet. Några fynd föreföll se ut som gamla varuplomber. Två ”märken” hade figurer av ryttare som såg ut som lansiärer. Varifrån de kommit är ännu inte klarlagt. Kanske, framhöll Nils Ringstedt, härrör de från ryssar. (Åren 1743–44 låg ca 12 000 ryssar förlagda norr och söder om Stockholm samt kring Nyköping och Norrköping. De var inbjudna av svenska regeringen som fruktade ett angrepp som man visste att Danmark planerade. Angreppet kom av sig när Danmark fick kännedom om svenskarernas hjälp från sin tidigare ärkefiende i öster!)

Ett synnerligen intressant fynd är klockgjutningsgropen. Vid utgrävningen påträffades i botten ett tegelfundament på vilket klockan stod i gjutformen. Att finna denna grop var ett oväntat fynd. Grävningen skedde i synnerligen våt miljö och utgrävarna fick ständigt ösa vatten ur tegelfundamentet vilket framgick av en mycket intressant kortfilm som John visade av utgrävningen. När klockan göts eldades under formen. Troligen är den från 1600-talet.

Tegelfundamentet har sparats för att eventuellt finnas med i en kommande utställning med information om klockgjutning. Tekniken att gjuta klockor fanns redan under medeltid. I anslutning till denna utgrävning påträffades en fingerring med egendomliga bokstäver som kunnat tydas till ordet ”Maria”. I Sverige har påträffats totalt ett tiotal klockgjutningsplatser.

Grävningen har redovisats i en rapport, se <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/9245>.

Nils Ringstedt

Beslag, spänne och knivbeslag

¹ En stiglucka är ett portvalv som är ingång till en kyrkogård. Vid vissa stigluckor fanns trappor på ömse sidor så att man kunde gå in på kyrkogården utan att öppna porten. Många stigluckor har bevarats i Sverige sedan medeltiden.

”Tid för forntid” på Stockholms universitet

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet ordnar öppna populärvetenskapliga föreläsningar. Närmast väntar:

- Torsdagen den 7 april: *Begrava den döde? Hantering av mesolitiska, mänskliga lämningar vid Motala Ström*, med Sara Gummesson vid Osteologiska forskningslaboratoriet.

Tid och plats: kl 18–19, föreläsningssalen på plan 4 i Wallenberglaboratoriet, Lilla Frescativägen 7.

Kommande avhandlingar

Torsdagen den 12 maj lägger Helena Andersson vid Stockholms universitet fram sin doktorsavhandling *Gotländska stenåldersstudier. Människor och djur, platser och landskap*.

Opponent Björn Nilsson, Lunds universitet.

Tid och plats: Klockan 13.00–15.00, hörsalen i f.d. Botaniska institutionen, Lilla Frescativägen 5

Lördagen den 14 maj disputerar Cecilia Ljung vid Stockholms universitet på sin doktorsavhandling *Under runristad häll. Tidigkristna gravmonument i 1000-talets Sverige*.

Opponent Peter Carelli, Statens historiska museer.

Tid och plats: Klockan 10.00–12.00, DeGeersalen, Geovetenskapens hus, Svante Arrhenius väg 8, Frescati.

Fornfynd på webben

Inte bara i Sverige, utan även utomlands publiceras mycket på webben. En sådan webbplats är British museum, www.britishmuseum.org. I samarbete med Google Cultural Institute kan man vandra runt på museet, se <https://www.google.com/culturalinstitute/collection/the-british-museum>. Se även <https://britishmuseum.withgoogle.com/>.

I april på Historiska

Tisdagen den 12 april lanseras Birkaportalen, ett av resultaten från ett fyraårigt forsknings- och utvecklingsprojekt om Birka.

Historiska museet har öppet ti–fr kl 12–17, på onsdagar till kl 20 och på helgerna kl 11–18.

Bland andra aktiviteter i april kan nämnas

Onsdagen den 6 april – om 1400-talet. Visning kl 17 och därefter kl 18 ”Vad vet du om 1400-talet”

Fredagen den 8 april – möt bronsåldersexperten kl 14 – följ med ner i magasinen, förbokas. Samma dag kan man lyssna på ”Om målade kyrkfönster genom tiderna” kl 15.

Onsdagen den 13 april – kl 17, ”Om de dödas boningar med Karina Hedman” och kl 18: Andreas Hennius berättar om Gnistahögen – en spektakulär gravhög, förbokas.

Fredagen den 15 april – möt textilexperten kl 14, Helen Persson berättar om föremålsskatterna i Textilkammaren.

Onsdagen den 20 april – kl 17, ”En resa i tid och rum”, specialvisning med Karina Hedman.

Fredagen den 22 april – kl 14, ”Om pesten på 1300-talet med Karina Hedman”. Kl 15: Professor Berndt Fredriksson berättar om ”Offentlighetsprincipen och arkiven”, förbokas.

Onsdagen den 27 april – om 1500-talet. Visning kl 17 och därefter kl 18 ”Vad vet du om 1500-talet”.

Fredagen den 29 april – kl 14, Li Kolker berättar om mat och dryck under forntiden. Kl 15: Om svensk matkultur i början av 1500-talet med Magnus Gröntoft, förbokus.

Läs mer och hitta fler föredrag och visningar på www.historiska.se.

RUNSTENSUTFLYKT DEN 10 APRIL I TÄBY

Täby hembygdsförening anordnar runstensutflykt till nordöstra Vallentuna. Utflykten går till runstenar och runhällar i området Granby-Markim-Orkesta. Samling vid Galoppfältet kl. 10.00 söndagen den 10 april för samåkning.

Anmälan till Gunilla Hammarsjö eller Sten-Sture Tersmeden, 070-453 98 85/073-336 72 15.

AKTUELLA ARKEOLOGISKA UTGRÄVNINGAR

Gå in på webbsidan <http://www.aktuellarkeologi.se> för att hitta uppgifter om aktuella och kommande arkeologiska utgrävningar som pågår runt om i landet. Där kan ni även hitta tips om exkursioner, exempelvis till Vallentuna nu i vår – läs mer om dem här: <http://www.timetraveltours.se/>

Styrelsen i Arkeologisektionen inom Stockholms läns hembygdsförbund 2016

Broström, Sven-Gunnar 08-530 371 08 070-942 36 14	Fältvägen 11 147 41 Tumba botark(a)swipnet.se	ledamot
Gustafsson, Berit 070-538 89 38	Glasbergavägen 67 152 59 Södertälje berit.i.gustafsson(a)hotmail.com	suppleant
Hammarsjö, Gunilla 08-540 622 56 070-453 98 85	Hangarvägen 3, 5 tr 183 66 Täby gunilla(a)hwebb.se	ordförande
Karlsson, Inger 08-21 15 20 070-773 72 22	Baggensgatan 23 111 31 Stockholm karlssoninger23(a)gmail.com	ledamot webbansvarig
Nyström, Erica 070-535 98 08	Muskotvägen 8 123 55 Farsta erica.nystrom(a)gmail.com	sekreterare
Owe, Jan 08-38 71 39 0730-894 884	Gamlebo Ginstvägen 38 197 34 Bro jan(a)gamlebo.se	kassör o redaktör
Persson, Bosse 0176-26 20 25 070-656 62 37	Mora Byväg 30 761 12 Bergshamra perssonbov(a)hotmail.com	ledamot
Hansson, Mats 08-760 52 09 073-828 43 21	Småbrukarvägen 10 163 44 Spånga 1hansson(a)telia.com	suppleant

Du blir medlem genom att sätta in 100 kronor på Stockholms läns hembygdsförbunds arkeologisektions plusgiro 497 36 80-4. Glöm inte att anmäla namn och adress. Sektionens hemsida: <http://www.hembygd.se/arkeologisektion>

Du kan prenumerera på LEDUNGEN, tidskriften för kultur och miljö i Stockholms län som ges ut av Stockholms läns hembygdsförbund. Sätt in 130:-/år på plusgiro 58 83 56-6. Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.